

Kamień z granicy pola górnictwego kopalni Aurora w Szczepanowie

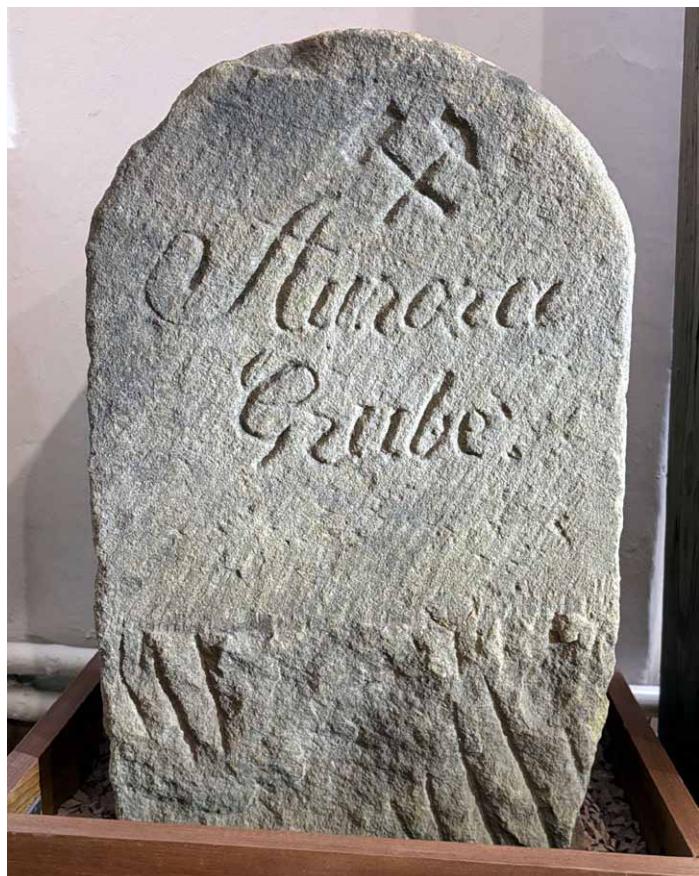
W listopadzie 2024 roku w piśmie „Na Szlaku” opisywałem cysterski kamień graniczny, jaki możemy zobaczyć przy wejściu do muzeum w przygranicznym czeskim miasteczku Žacléř¹. Niegdyś wyznaczał on granice dóbr klasztoru mającego swoją siedzibę w leżącym na Dolnym Śląsku Krzeszowie. Warto jednak wspomnieć, że w zbiorach tego samego muzeum znajduje się jeszcze jeden piaskowcowy słupek, którego dzieje również ściśle wiążą się z ziemią położonymi po śląskiej stronie granicy.

Kamień ten odnajdziemy w sali poświęconej górniczej historii Žacléřa. Ponieważ w okolicy przez długi czas prowadzono na dużą skalę wydobycie węgla, zgromadzono tu liczne, naprawdę interesujące eksponaty. W ich bogactwie łatwo jednak przeoczyć stojący w samym rogu niepozorny graniczny.

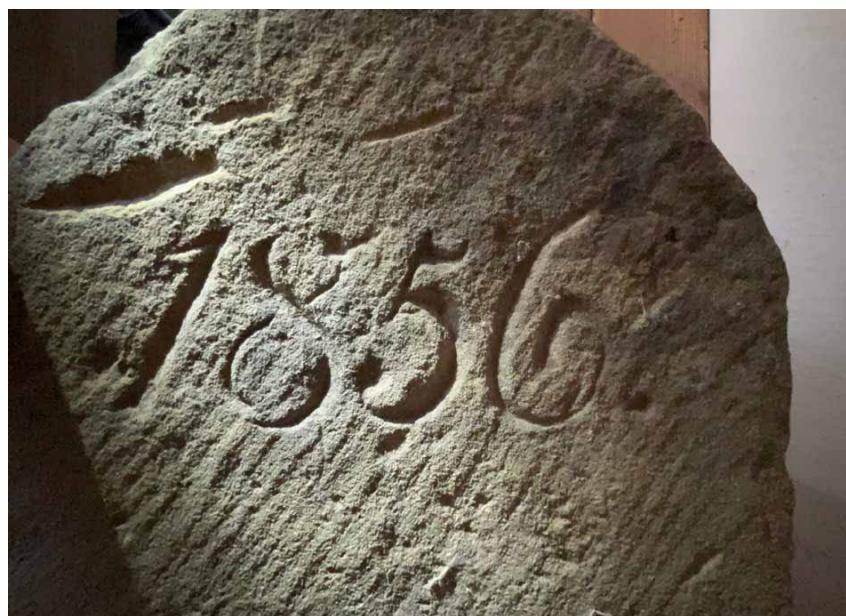
Jest to piaskowcowy słupek gruby na 19 cm, szeroki na 31 cm, a widoczna jego wysokość to 50 cm. Dolną część, przeznaczoną do zakopania w ziemi, obrabiono jedynie zgrubnie. Na zaokrąglonym wierchołku wyryto charakterystyczny dla znaków granicznych krzyż. Z przodu kamienia nieco asymetrycznie wykuto skrzyżowane narzędzia górnicze: pyrlik i żelazko. Skierowane obuchami ku górze są symbolem funkcjonującej kopalni. Poniżej znajdują się dwa wyrazy: *Aurora Grube*. Z kolei z tyłu słupka widnieje jedynie liczba 1856. Ponieważ w języku niemieckim *Grube* znaczy „kopalnia”, dlatego należało uznać, że jest to kamień wyznaczający granice pola górnictwego, jakie w 1856 roku nadano kopalni o nazwie Aurora.

Znając te informacje, łatwo ustalić, że chodzi tu o kopalnię Aurora działającą w leżącym po śląskiej stronie granicy Szczepanowie, której pole górnicze nadane zostało 24 grudnia 1856 roku². Pierwsze próby eksploatacji węgla podjął tu magistrat miasta Kowary, a najstarsze informacje o niewielkim wydobyciu datowane są na rok 1858. Ponowną próbę uruchomienia kopalni podjęli w latach 1881-1884 prywatni inwestorzy, jednak bez sukcesu. Niepowodzeniem zakończyły się także próby wznowienia wydobycia podejmowane w latach 1922-1927. Problemem była niewielka grubość pokładu i liczne zaburzenia w jego przebiegu, co w połączeniu z niewielkim obszarem złoża i niewystarczającymi środkami uniemożliwiło pomyślną eksploatację³.

Ostatnią próbę podjęto w latach 1936-1937, kiedy to trzech zatrudnionych pod ziemią górników wydobyło łącznie 288 ton węgla kamiennego. Grubość eksploatowanego pokładu wynosiła zaledwie 40 cm,

Kamień z napisem Aurora Grube.
Zdjęcie: Marian Gabrowski, sierpień 2024

Liczba 1856 wyryta z tyłu kamienia.
Zdjęcie: Marian Gabrowski, sierpień 2024

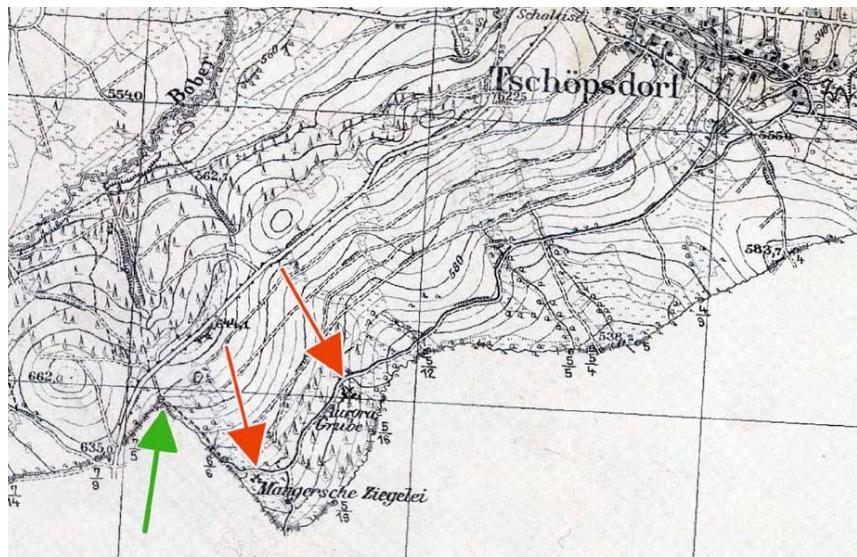
udostępniony był on za pomocą sztolni. W 1938 roku kopalnia ponownie była zamknięta⁴.

Na archiwalnej mapie topograficznej⁵ można zlokalizować zarówno wyrobisko opisane jako *Aurora Grube*, jak i wyrobisko pomocnicze sąsiadujące z cegielnią *Mangersche Ziegelei*. Wynika stąd, że kopalnia znajdowała się tuż przy granicy państwowej, w odległości około 2 km od centrum wioski Szczepanów (niem. *Tschöpsdorf*). Uzasadnione wydaje się też podejrzenie, że część wydobywanego węgla zużywano przy wypalaniu cegieł w tutejszej cegielni⁶.

Z kolei „Słownik geografii turystycznej Sudetów” w opisie Szczepanowa na temat kopalni Aurora wspomina: *Jej główny szyb znajdował się w zakątku przy granicy na południowy-zachód od wsi, w pobliżu cegielni. Potem powstały następne szyby koło wsi, a nawet w jej dolnym końcu*⁷.

Warto tu jednak zwrócić uwagę na fakt, że kopalnia Aurora prawdopodobnie nie posiadała szybów, a pokłady węgla eksploatowano za pomocą sztolni. Dodatkowo z archiwalnej mapy górniczej⁸ wynika, że niewielkie pole górnicze kopalni Aurora wciśnięte było pomiędzy olbrzymie pole Lubawskiego Towarzystwa Węglowego (niem. *Liebau Kohlen-Verein*) oraz granicę państwową. Miało ono około 60 hektarów powierzchni, z czego 7 hektarów znajdowało się na terenie miejscowości Opawa, a pozostała część na terenie Szczepanowa. Oznacza to, że pole nie sięgało aż do zabudowań Szczepanowa, dlatego też wyrobiska zlokalizowane w sąsiedztwie wioski prawdopodobnie były częścią innego przedsięwzięcia. Mogła to być np. kopalnia węgla kamiennego *Der Panther*, której w 1860 roku nadano pole górnicze w Szczepanowie⁹. Jednak nigdy nie natrafiłem na informację dotyczącą jej lokalizacji.

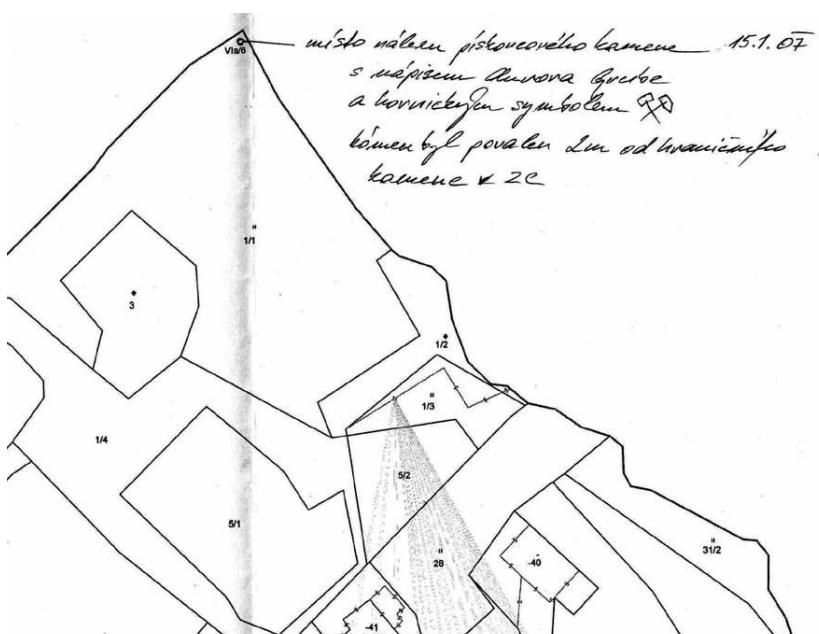
Można też zauważyć, że przywołana wcześniej mapa pól górniczych na terenie Opawy ukazuje jedynie fragmenty

Fragment archiwalnej mapy topograficznej z zaznaczonymi wyrobiskami kopalni Aurora (strzałki czerwone) oraz miejscem znalezienia kamienia granicznego (strzałka zielona)

Fragment mapy geologicznej z zaznaczonym polem górniczym Aurora, opisanym numerem 18. Zielona strzałka wskazuje miejsce znalezienia kamienia granicznego

**Mapka ukazująca miejsce odnalezienia kamienia granicznego.
 Źródło: Městské muzeum Žacléř**

pól Aurora, Liebauer Kohlen-Verein i Graf Chotek. Natomiast z innych źródeł wynika, że znajdowały się tu też pola nadane kopalniom o nazwach Gross oraz Müller¹⁰, jednak ich lokalizacja nie jest mi znana. Być może zostały one włączone w obszar przypisany później Lubawskiemu Towarzystwu Węglowemu?

Wróćmy jednak do kamienia granicznego z 1856 roku i zastanówmy się, jak to się stało, że trafił on do Czech? Zapytałem o to bezpośrednio w muzeum w Žacléřu, a jego dyrektor, pani Eva Rennerová, udzieliła mi następującej odpowiedzi: *Znak kopalni Aurora Grube został dostarczony do naszego muzeum przez ówczesnego dyrektora muzeum, pana Daniela Macha, w styczniu 2007 roku. Przewrócony kamień został znaleziony na działce nr 1/1 na obszarze katastralnym Černá Voda, 2 m od granicy¹¹.*

Do odpowiedzi załączono fragment mapy katastralnej z precyjnie wskazanym miejscem odnalezienia, a także zdjęcie przedstawiające przewrócony kamień leżący przy słupku granicy państwowej.

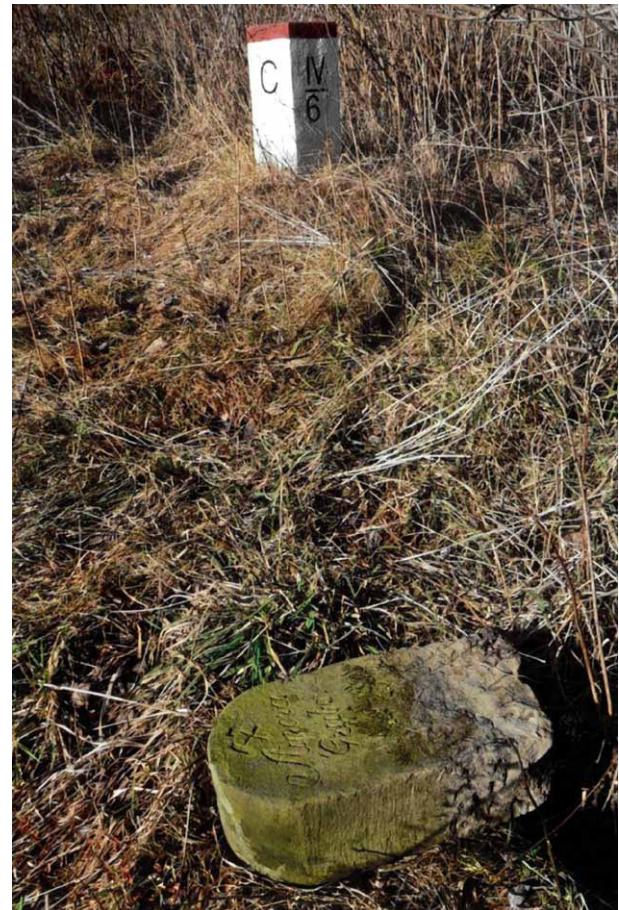
Wynika stąd, że kamień z napisem *Aurora Grube* odnaleziony został na charakterystycznym załamaniu granicy państwowej. Co ciekawe, dokładnie na tym samym załamaniu zarówno niegdyś, jak i współcześnie graniczą ze sobą wioski Opawa oraz Szczepanów. Z kolei archiwalna mapa górnicza pokazuje, że w tym miejscu granica pola górnictwa Aurora pokrywała się z granicą państwową. Tak więc słupek odnaleziony został co najwyżej dwa metry od granicy wyznaczonego w 1856 roku pola górnictwa.

Niewątpliwie opisany w artykule kamień graniczny stanowi interesującą pamiątkę górniczej przeszłości tych ziem. Warto dodać, że po kopalni Aurora przetrwały do dziś również podziemne wyrobiska. Choć bywają odwiedzane przez eksploratorów, to stan zachowania chodników, widoczny na nagraniach, jednoznacznie pokazuje, że wchodzenie do nich jest niebezpieczne.

Marian Gabrowski

Przypisy

- 1 M. Gabrowski, *Cysterski kamień graniczny z muzeum w czeskim mieście Žacléř*, [w:] „Na Szlaku”, nr 11/2024, s. 19-23.
- 2 J. Jaros, *Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich*, Katowice 1984, s. 123.
- 3 E. Kunick, *Der Bergbau im Kreise Landeshut*, [w:] „Heimatbuch des Kreises Landeshut”, Landeshut 1929, s. 473.
- 4 *Die schlesischen Bergwerke 1938*, Breslau 1938, s. 37.
- 5 *Meßtischblatt, arkusz 5361 Tschöpsdorf*, rok 1936.
- 6 A. Traczyk, *Wydobycie węgla kamiennego w okolicach Lubawki*, [w:] „Biuletyn XV Dnia Geomorfologa” 23-24.11.2019, s. 8.
- 7 M. Staffa (red.), *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, tom 8, Wrocław 1997, s. 312.
- 8 *Bergwerksbesitz- und Flözübersichts-Karte von dem niederschlesisch-böhmischem Steinkohlenbecken*, [w:] „Der Waldenburg-Neuroder Industriebezirk. Band III der Festschrift zum XII. Allgemeinen Deutschen Bergmannstage in Breslau 1913”, Waldenburg 1913.
- 9 *Aus dem Vereinsdistricte*, [w:] „Wochenschrift des Schlesischen Vereins für Berg- und Hüttenwesen”, nr 30/1860, s. 233.
- 10 *Adressbuch der Gruben, Hütten, Maschinenfabriken und mechan. Werkstätten und techn. Bureaux in Deutschland und der oest.-ung. Monarchie*, Leipzig 1876, s. 152.
- 11 Fragment korespondencji e-mail z dnia 24 września 2025 roku.

**Kamień graniczny kopalni Aurora w momencie jego odnalezienia w 2007 roku.
Zdjęcie: Městské muzeum Žacléř**